

Rozum a smysl

Steven Weinberg poznamenal ke konci své světoznámé knížky o „prvních třech minutách“, že „čím více vesmíru rozumíme, tím se nám stává nesmyslnější“ (4783, str. 128). To je zvláštní myšlenka, neboť se jí otvírá závažný problém: jak můžeme rozumět něčemu, co nemá smysl, co je nesmyslné? Proč vůbec můžeme mít dojem nesmyslnosti tam, kde něčemu rozumíme (tedy ačkoli tomu rozumíme)? Nesmyslnost by se nám přece měla jevit jako vzpírající se našemu porozumění. Tam, kde nám smysl uniká, máme dojem nesmyslnosti či nesmyslu. Ale je takový dojem oprávněný? Nemáme z toho spíše odvozovat, že toho víme příliš málo? Nicméně tohle neměl Weinberg na mysli, neboť dojem nesmyslnosti vesmíru se prohlubuje s naším poznáváním vesmíru. Nejde tedy o to, že toho víme málo, ale že toho na jedné straně víme stále víc, ale že nám to nějak nehraje, že to nějak nedává smysl, eventuálně – a to je právě smyslem oné jeho poznámky – že původní dojem smysluplnosti se nějak vytrácí, rozpadá, že se v tom přestáváme orientovat. Je-li tomu tak, pak nemůže hledat řešení v nových a nových poznatcích, nýbrž musíme podrobit kontrole a kritice své myšlenkové prostředky, své metody, ba dokonce i některé základní pojmy, jichž užíváme. Rozum zkrátka musí být připraven opravovat sám sebe, nejenom poznatky a teorie, s nimiž pracuje.

(Písek, 150508-2.)